

SVEUČILIŠE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

MARIJA BARIĆ ĐURĐEVIĆ
**O ISTINI I LAŽI U POLITICI POD OKRILJEM
SUVREMENIH MEDIJA**

ZAGREB, 2020.

„Ovaj rad izrađen je na Fakultetu hrvatskih studija pod vodstvom prof. dr. sc. Pave Barišića i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2019./2020.“

Sadržaj

1	<i>Uvod</i>	1
2	<i>Laž</i>	2
2.1	Problem konteksta i laži	3
2.2	Istinozborac i lažljivac	5
2.3	Plemenita laž	7
2.4	Plemenita laž i globalna pandemija	10
3	<i>Imidž</i>	12
3.1	Imidž kao dehumanizacija	14
3.2	Metode obmanjivanja	16
3.3	Reprezentativnost političke misli	17
4	<i>Mišljenje nasuprot činjenicama</i>	18
4.1	Fenomen istine koja je između	20
4.2	Filozofska i zbiljska istina nasuprot mišljenju	22
4.3	Despotski karakter istine	23
5	<i>Laž kao pokretačica društvenih promjena</i>	24
6	<i>Zaključak</i>	27
7	<i>Zahvale</i>	29
8	<i>Literatura</i>	30
9	<i>Sažetak</i>	34
10	<i>Summary</i>	35
11	<i>Životopis</i>	36

1 Uvod

Pitanje istine i laži u politici staro je koliko i sama politička filozofija. Njome su se u povijesti filozofije bavili mnogi veliki filozofi poput Platona, Aristotela, Augustina, Machiavellija, Kanta sve do suvremenih filozofa dvadesetog stoljeća poput Georgea Orwella i Hannah Arendt. Filozofska podloga ovoga rada temelji se u znatnoj mjeri na refleksijama potonje spomenute filozofkinje te na njezinim dvama esejima „Istina i politika“ i „Laž u politici“.

Nalazimo se u svijetu u kojem je tako lako doći do informacije. One nikada nisu putovale brže i bile dostupnije. Stoga, ako su dostupne informacije, za očekivati bi bilo da je istina sve učestalija i sve dosljednija. Unatoč tome, možemo primijetiti da broj lažnih i dostupnih informacija nikada nije bio veći. S druge strane, živimo u svijetu u kojem postotak obrazovanih ljudi nikada nije bio na zavidnijem broju. Zar nije paradoksalno da je u svijetu u kojem je znanje postalo glavna roba istodobno prisutna laž na tako visokoj razini?

Platon je dao prvu definiciju znanja, a to je da je ona „opravdano, istinito vjerovanje“.¹ Opravdanje za znanje u sve se većoj mjeri stječe putem medija. Pritom se misli na medije u najširem smislu, od jezične komunikacije sve do interneta, koji nude informacije. U suvremenom svijetu medijator informacija više nije neutralni jezik, razgovor ili knjige već aktualni portali i društvene mreže, a oni koji ih uređuju imaju moć oblikovanja javnog mišljenja. Urednici su postali „autori knjiga znanja“ koji nam daju opravdanja za naša vjerovanja, a *istinito* je u toj trodiobi najproblematičnija kategorija. S obzirom da su društvene mreže, upravo to – mreže ljudi – one su po naravi politički prostor zbog mogućnosti iznošenja nebrojeno mišljenja. Nastavno na to, pitanje istine i politike danas je važnije nego ikada prije jer nakon

---

¹ Platon, *Teetet*, 201c-210b, prev. M. Sironić, u: Platon, *Fileb / Teetet*, Naprijed, Zagreb, 1979.

politički burnog 20. stoljeća, nastupa novi milenij u kojem su društvene mreže i njihova moć najvažniji faktor za ostvarivanje političke moći i uređenja društva. U ovom radu obradit ću pojam laži i istine kroz povijesne, u prvom redu antičke, ali i suvremene primjere iz političkog svijeta. Pokušat ću detektirati suvremene političke metode laganja i manipuliranja javnim mnijenjem poput fenomena stvaranja imidža, zlorabe kontekstualizacije, inzistiranja na *istini koja je između* te pozivanja na *pravo na mišljenje* čak i kada je ono dokazano pogrešno. Ovaj će rad razmatrati i obilježja istine i laži, od kojih će najviše problematizirati Platonovu *plemenitu laž* te, od svega, ponuditi odgovor – na koji način oni utječu na svijet u kojem živimo i koja je uloga medija u tome.

2 Laž

Laž je „tvrdnja suprotna istini, a iznosi se s namjerom da se drugoga dovede u zabludu.“² Prvi ju je pokušao definirati Aurelije Augustin u svom djelu „*O laži*“ u kojem je, pokušavajući doći do definicije, najprije napravio distinkciju između čovjeka koji laže namjerno i onoga koji laže jer je uvjeren da govori istinu. Za njega nije lažljivac onaj „tko tvrdi nešto za šta smatra da je dostojno vjerovanja (...) čak i ako je neistinito“ Odnosno, lažljivac je onaj koji ima „dvostruku misao“: misli jedno, a govori drugo, znajući da je to što govori laž. Može se dogoditi sasvim slučajno i suprotna situacija, a to je da ono što smatra da je točno, zapravo ne odgovara istini, a ako kaže suprotnost u namjeri da laže, na kraju kaže istinu. Stoga, može se istina reći i lažući te neistina ne lažući.³ Odgovor na pitanje tko je opasniji, onaj koji laže iz neznanja ili

---

² Filipović, V. (ur.), *Filozofijski rječnik*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1989., Zagreb, str. 187.

³ Augustin, A., *O laži*, biblioteka Ambrozija, Zagreb, 2010., str. 25.

onaj koji je svjestan da laže jednak je odgovoru na pitanje je li problematičniji onaj koji čini zlo namjerno ili iz neznanja.

Politika i laž često se mogu pronaći u istoj rečenici i uvriježen je stav da političari lažu. Ako znamo da političari lažu, pravo je pitanje zašto ljudi uvijek iznova biraju iste političare? Kako je moguće da laž kao metoda uspijeva postojati jednako dugo kao i politički život ljudske vrste, a pogotovu danas kada je provjerljivost informacija dostupnija nego ikada prije zahvaljujući digitalnom svijetu? Prije svega valjalo bi opisati nekoliko važnih fenomena na koje je ukazala Hannah Arendt.

2.1 Problem konteksta i laži

„Novinari, kao i drugi građani, često se ne mogu oduprijeti izazovu da budu suci. A to nije njihova zadaća. Njihova zadaća je da informiraju...“⁴ primjećuje Ivo Lović i pogađa u srž problema. Novinari ili barem urednici medija često vole sami presuditi što je istina i već probranu verziju događaja plasirati u javnost. Kada se iznosi nekakva povijesna ili društvena činjenica u javni prostor sve češće slijede napomene da ju je potrebno staviti u kontekst tumačenja. Iako bi se povjesničari prvi složili da događaje treba gledati u kontekstu vremena i prostora, u današnjem javnom prostoru kontekst se često izostavlja, odnosno izjave se izvlači iz konteksta, dok se neki drugi događaji obvezno spominju tako da se neizostavno napomene kontekst. Mediji, a na poseban način televizija, imaju moć odlučivanja koji će dio dane izjave biti prikazan. *Izvlačenjem* iz konteksta najinteligentniji čovjek može biti prikazan kao najgluplji i obratno. Sam čin *izvlačenja* iz konteksta ne znači da kontekst više ne postoji nego prerasta u

---

⁴ Lović, I. „Novinar kao čimbenik u političkim procesima“ u *Mediji i društvena odgovornost*, biblioteka Komunikologija, Zagreb, 2010., str. 241.

strogo politički kontekst stvaranja mišljenja jer prilagođavanje sadržaja svakodnevna je djelatnost preko koje laž ulazi u svako kućanstvo i formira javno mišljenje. Za razliku od istine koja je jedna i jedinstvena, konteksta ima mnogo. Uzmemo li primjer trenutne pandemije COVID-19, stavljanje dobrog dijela svijeta u karantenu u razdoblju od ožujka do svibnja 2020. u kontekstu zaštite zdravlja ljudi bila je odlična ideja kao i u kontekstu očuvanja okoliša (imajući na umu da se industrija smanjila te je zagađenje na neko vrijeme stalo). U kontekstu ekonomije ili obrazovanja, ta odluka nije bila dobra. Zahvaljujući kontekstu, može se manipulirati javnim mnijenjem birajući istaknuti samo one kontekste koji za cilj imaju formiranje određenog mišljenja.

Biranje konteksta naišlo je na široku primjenu i u onih povjesničara čija je zadaća „preradba suvremene povijesti pred očima onih koji su joj svjedoci (...) u kojemu se svaka poznata i utemeljena činjenica može opovrgnuti ili zanemariti ako, vjerojatno, bude štetila imidžu.“⁵ Nama najbliži i najrelevantniji primjer očite laži koristi se i u susjednoj Srbiji gdje se čitava politika trenutnoga predsjednika temelji na lažima o Hrvatskoj i reviziji povijesti poput one da je za vrijeme vojno-redarstvene operacije *Oluja* napravljeno etničko čišćenje, iako je Međunarodni sud pravde odbacio ikakvu sumnju o tome⁶. „Za mene je Oluja najveće etničko čišćenje na tlu Europe poslije Drugog svjetskog rata“,⁷ kaže srbijanski predsjednik, u čijem se „za mene je“ ocrtava suptilna metoda obmane. „Zbog nedostatka snage da ustraje na pravoj istini“⁸ pojedinac poseže za pozivanjem na pravo na slobodu mišljenja, makar je očito da

---

⁵ Arendt, H., *Istina i politika*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., str. 110.

⁶ Icj-cij.org: Republika Srbija je 2010. godine tužila Republiku Hrvatsku Međunarodnom sudu pravde u Haagu zbog genocida koje je navodno Hrvatska počinila protiv etničkih Srba u Domovinskom ratu. Sud je odbio navode Srbije. Stranice spisa kod Međunarodnog suda Pravde, v. osobito str. 53-54 i 122-142, (<https://www.icj-cij.org/files/case-related/118/118-20150203-JUD-01-00-EN.pdf>) posjećeno 23.8.2020.

⁷ Dnevnik.hr: Vučić komentirao proslavu Oluje pa napao hrvatske medije: "Dajte, molim vas, predugo sam u politici. Naši ljudi rade analizu" (<https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/aleksandar-vucic-na-predstavljanju-planova-zemlji-odgovarao-na-pitanja-o-olujii--615880.html>) posjećeno 23.8.2020.

⁸ Arendt, H. *Istina i politika*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., str. 108.

njegovo mišljenje nije utemeljeno na činjenicama, zbog čega dolazi do zamjene zbiljske istine mišljenjem o čemu će biti riječi kasnije.⁹

2.2 Istinozborac i lažljivac

Augustin je već opisao lažljivca kao pojedinca čije je srce dvostruko. U samoj političkoj igri lažljivac se mnogo brže asimilira zbog svoje mogućnosti da svoju priču prilagodi publici i uvijek može reći upravo ono što publika želi čuti. Ta odlika lažljivca dovela je na vlast nebrojene generacije političara.

„On [lažljivac n.a.] je glumac po prirodi; on govori ono što nije, jer želi da stvari budu drukčije no što jesu, to jest on želi izmijeniti svijet (...) On će uvijek uz sebe imati vjerodostojnost; njegovo izlaganje zvučat će logičnije.“¹⁰

Nasuprot njemu stoji istinozborac s istom mišlju i na ustima i u srcu. Za Aristotela „laž je sama po sebi loša i pokudna, dok je istina lijepa i hvalevrijedna. Tako je onaj tko je istinit – kao čovjek sredine – hvalevrijedan.“¹¹ On je zarobljen okovima istine. Kakva god bila, mora ju se prihvatiti i on nema manevarskog prostora kojim bi se svidio građanima. Pretenciozno bi bilo misliti da će istinozborac biti cijenjen zbog toga što govori istinu. Paradoksalno, on biva još sumnjiviji nego li ijedan lažljivac. Najmanja poveznica istinozborca i nekakve koristi lomi povjerenje građana, a on postaje politički omražen. Njegove okolnosti nisu ušminkane i pomno promišljene slažući laž na laž. On se bori s onim što ima, a ne na terenu koji je sam stvorio:

---

⁹ Slično tvrdi i Arendt vidi ibidem, str. 108.

¹⁰ Arendt, H. *Istina i politika*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., str. 109. – 110.

¹¹ Aristotel, *Nikomahova etika*, Hrvatska sveučilišna naknada, Zagreb, 1992., 7.1127a6-7, str. 84.

„Teško da postoji politička figura koja će vjerojatnije probuditi opravdanu sumnju, od profesionalnog istinozborca koji je otkrio neku sretnu podudarnost između istine i interesa. Lažovu, suprotno, ne treba takva sumnjiva podudarnost da se pojavi na političkoj sceni.“¹²

Stvar ide još i dalje. Istinozborac je nepoželjan u društvu, uvijek doživljavao opasnim i prijetećim. No ono čemu istinozborac prijeteći jest konstrukcija lažne zbilje izgrađena od lažljivaca. Jedan je od najpoznatijih istinozboraca u povijesti Isus Krist za kojega znamo kako je tragično završio. Da ljudi oduvijek nisu spremni prihvatiti istinu govori i hrvatski filozof Pavo Barišić koji svoj primjer izvlači još iz antike.

„Aristofan je u znamenitoj komediji *Oblaci*, u kojoj se Sokrat pojavljuje na vrhuncu svoje potrage za istinom te biva nepravедno ismijan, pokazao zašto nepravедni logos može pobijediti pravедni. Stvar je u istini i prividu. Publika, građani koji su pozvani da mu sude, nisu uvijek spremni podnijeti istinu.“¹³

Laž privremeno može usrećiti i utješiti čovjeka. Ona ih na trenutak pušta da žive u samostvorenoj iluziji, no kada ta iluzija nestane, ostaju frustrirani krutošću stvarnosti na koju ne mogu utjecati kao što mogu na laž. S obzirom da moderan čovjek živi u dva paralelna svijeta: onom stvarnom i onom digitalnom, laž nije zaobišla ni jedan od ta dva. Društvene mreže u svojoj trenutnoj, relativno ranoj fazi postojanja temelje se dobrim dijelom na laži, mnogo više nego svijet izvan njih. Razlog je tomu činjenica da se sve ono što ne valja može urediti ili obrisati, a komentari prilagoditi. Sama je potvrda toga, primjerice, da su društvene mreže poput Instagrama utemeljene na laži, a eventualne su iznimke objava fotografija bez *photoshopa* koje pokazuju tijelo kakvo zaista jest. Već i pojava potrebe da se od slike bez filtera ili *selfiea* bez šminke napravi vijest govori koliko su naši umovi navikli na laž koja nam se servira.

---

¹² Arendt, H. *Istina i politika*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., str. 109.

¹³ Barišić, P., *Truth and Politics in the Age of Digital Media*, *Synthesis philosophica* 33, br. 2 (2018): 489-501.

2.3 Plemenita laž

Težnja da se uvijek govori istina vidljiva je još u antici. Čitajući *Meditacije* poznatoga stoika i rimskoga cara, kako ga povijest naziva „jednog od najplemenitijih“, Marka Aurelija, na nekoliko ćemo mjesta naći jasnu uputu o tome treba li govoriti istinu: „Ako nije pravo, ne čini tako; ako nije istina, ne izgovaraj to.“¹⁴ Imajući na umu da su stoici od svih filozofskih skupina bili najviše skloni praktičnoj politici i obnašanju političkih funkcija u društvu, možemo s pravom zaključiti kako su oni savršen primjer spoja filozofije i politike. Stoga valja istaknuti primjer Marka Aurelija, cara i filozofa.

Nasuprot njemu možemo postaviti Platona, oca ideje o filozofima – vladarima, koju detaljno iznosi u svojoj *Državi*. Postoje mnoge razlike između ova dva filozofa, ali dvije su ključne. Osim što je Platon apsolutni autoritet u filozofiji, što svojim opusom, što mislima, on nikada nije bio kralj niti je obnašao bilo kakvu sličnu vodeću funkciju u polisima. Za razliku od njega Marko Aurelije, premda oskudniji filozof prema djelima koje je ostavio iza sebe, bio je car svojedobno najvećega i najmoćnijega carstva. Druga važna razlika za ovaj rad jest poimanje pristupa istini. Ako se Platona pita, istinu nije potrebno uvijek reći, odnosno neke su laži dopuštene. On takve naziva „plemenitom laži“. U Aurelija toga nema, on smatra da se uvijek mora govoriti istina:

„Ljudska duša ranjava samu sebe, kao prvo i najvažnije, kada postane (koliko god može) odvojen izrast, nekakav tumor na Univerzumu. (...) Četvrto, kada god se pretvara, čineći ili govoreći išta lažno¹⁵ ili hinjeno.“¹⁶

---

¹⁴ Aurelije M., *Meditacije*, XII, 17, biblioteka Quantum, Zagreb, 2017., str. 191.

¹⁵ U originalu na grčkom ne piše izričito *lažno* piše riječ ἀναλήθως što bi se točnije prevelo „u suprotnosti s istinom“ (originalni tekst na grčkom provjeriti na:

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0641%3Abook%3D2%3Achapter%3D16%3Asection%3D1>)

¹⁶ Aurelije M., *Meditacije* II, 16, biblioteka Quantum, Zagreb, 2017. str. 37

Naravno, možemo se pitati koliko je Aurelije uistinu prakticirao načela koja spominje u svojim spisima. No možemo zaključiti da je zaista vjerovao i zastupao ono što je govorio. Tome ide u prilog činjenica da je Aurelije svoje djelo pisao isključivo samome sebi¹⁷ te da svoje spise nikada nije imao namjeru objaviti. Imajući pred sobom ove dvije osobnosti i njihove uloge, možemo se s pravom pitati, s jedne strane, zašto je Platon, bez državničkoga iskustva, dopuštao plemenitu laž u svojoj *Državi*. Odnosno, je li Platonu bilo jasnije funkcioniranje politike nego stvarnom državniku Marku Aureliju? S druge strane, kako uopće jedan filozof može podržavati ikakvu laž, ako je zadaća filozofa potraga za istinom? Henning Ottmann postavlja slično pitanje te nudi sljedeći odgovor na njega:

„Kod Platona je plemenita laž paternalistička. Ona izvire iz dobre volje i boljega znanja filozofa, a ona se uklapa i u antidemokratsku tendenciju Platonove Države. Platon jednakost građana, kakva je bila temelj atičke demokracije, zamjenjuje nejednakošću onih koji znaju i onih koji samo mniju. Na mjesto postupaka demokracije, izbora ili ždrijeba, dolazi kriterij kompetentnosti, koji se provjerava u obrazovnom sustavu najboljega grada. Tko stekne istinsko znanje, zna što je dobro za druge, a budući da ti drugi ne mogu sami dospjeti do istinskog znanja dobrog, njima se pokazuje put u obliku mita i plemenite laži.“¹⁸

Prema ovom tumačenju Platonove plemenite laži, a imajući u vidu njegovu podjelu na staleže, mogu je koristiti samo oni koji su intelektualno kapacitirani da spoznaju istinsko znanje. U *Državi* bi to bili vladari – filozofi.

U današnjem svijetu stvari su pomalo drugačije. Živimo u pretežno demokratskom društvu koje je sve obrazovanije te je samim tim sklonije kritici i promišljanju. Stoga, plemenita laž vrlo brzo može postati *boomerang* koji se političarima vraća u lice. Za razliku od današnjih političara, ni Aurelije ni Platon nisu ograničeni demokracijom i brigom o tome što će narod

---

¹⁷ Drugi naziv za *Meditacije* glasi *Samome sebi*. Aurelije im nikada nije dao naslov što dodatno podupire tezu kako svoje zapise nikada nije htio objaviti.

¹⁸ Ottmann, Henning. „Plemenita laž“ i njezina uloga u politici.“ u *Politička misao* 40, br. 3, 2003., str. 97.

reći. Naravno, narod je bitan, ali nije presudan za postizanje političke moći u mjeri u kojoj je to slučaj u demokraciji. Platon u svojoj *Državi* zastupa βασιλεια - kraljevstvo¹⁹, dok je Aurelije car, samim time poglavar društva u kojemu nema demokracije. Stoga s pravom možemo postaviti pitanje zašto Platonu uopće treba plemenita laž u političkom djelovanju kada, govoreći istinu, ne riskira gubitak izbora ili političke moći. Je li to odgovor na pitanje zašto Marko Aurelije ne želi lagati? Istina, on jednostavno nema potrebu razmišljati o laganju narodu kada on sam ne ovisi direktno o njegovoj volji. Vjerojatno istinski nastoji živjeti stoička načela, a društveno uređenje to mu olakšava. Da djeluje u demokraciji, možda bi i sam zastupao tezu da je „plemenita laž“ opravdana ili bi barem ozbiljnije promišljao o tome. Marko Aurelije ne mora poput Julija Cezara, koji živi u razdoblju Republike i koji je svoju diktaturu uspio osigurati svojim ugledom stečenim među građanima i vojskom, narodu dati „kruha i igara“ jer mu politički poredak i već ukorijenjeno carstvo osiguravaju relativno stabilan položaj. Odgovor na potonja pitanja dat ćemo nešto kasnije.

---

¹⁹ Platon, *Država*, za više vidi knjige II-VIII, posebno 445d i 543a u Platon, *Država*, preveo Martin Kuzmić, Zagreb: Naklada Jurčić, 1997.

2.4 Plemenita laž i globalna pandemija

Da je „plemenita laž“ i više nego česta u suvremenoj demokraciji najbolje dokazuju događaji vezani za trenutnu pandemiju COVID-19. Sredinom ožujka 2020. gotovo je cijeli svijet stavljen u karantenu. Vladala je masovna panika i zabrinutost te su se po društvenim mrežama i preko drugih medijskih sredstava širile poruke o odgovornosti i ostajanju kod kuće kako bi se novi virus stavio pod kontrolu. Stravične slike sloma zdravstvenog sustava u Italiji ušle su u svako domaćinstvo, a mnoge tvrtke prestale su s radom. Škole i fakulteti zatvorili su svoja vrata te se čitav obrazovni sustav preko vikenda prebacio u virtualni svijet. Kako je vrijeme odmicalo, građani su sve više uviđali da virus možda ipak nije tako strašan kao što se na prvi pogled činilo, te da smrtnost vjerojatno neće biti značajno veća od smrtnosti uzrokovane sezonskom gripom. Zbog toga, uslijedili su masovni prosvjedi. Najznačajniji su oni u SAD-u i Berlinu gdje su građani tražili izlazak iz karantene te vraćanje na posao.²⁰ Nekoliko mjeseci nakon toga karantena je ukinuta, primjenjuju se nešto blaže mjere poput nošenja maske u zatvorenim prostorima, a broj zaraženih u Hrvatskoj više je nego udvostručen u usporedbi s „najcrnijim“ danom karantene.²¹ Takav naglo promijenjen odnos prema virusu zbunio je građane i ulio određeno nepovjerenje u Nacionalni stožer koji je davao oprečne upute u samo nekoliko mjeseci razlike. Nešto kasnijim izjavama epidemiologa dano je objašnjenje zašto se na početku nastupalo s tako strogim mjerama. Naime, epidemiolozi nisu znali kako će se virus

---

²⁰ Vidi više na: prosvjed u SAD-u tportal: *Naoružani Amerikanci zakrčili ulice zbog zabra ne kretanja: Ovo je tiranija* <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/naoruzani-amerikanci-zakrcili-ulice-zbog-zabrane-kretanja-ovo-je-tiranija-foto-20200417> (pristupljeno 14. 8. 2020. u 21:35)

Prosvjed u Berlinu; Jutarnji.hr: *Masovni prosvjed protiv korona-mjera u Berlinu, političari bijesni: 'Eto tisuća Covid-idioti!'* <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/masovni-prosvjed-protiv-korona-mjera-u-berlinu-politicari-bijesni-eto-tisuca-covid-idioti-15011466> (pristupljeno 14.8.2020.)

²¹ U Hrvatskoj tijekom karantene koja je trajala gotovo dva mjeseca (ožujak – svibanj 2020.) najveći broj novooboljelih u jednom danu bio je 96, a 14. kolovoza 2020. čak 208 Izvor: <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/croatia/> (pristupljeno 14.8.2020.)

ponašati te su se pribojavali da će se COVID-19 ponašati kao SARS.²² Kada su uvidjeli da virus nije u tolikoj mjeri opasan, počeli su prilagođavati mjere. Ukratko, imali su dvije opcije: (i) pustiti virus da djeluje kao i svaki drugi do sada te s minimalnim mjerama nastaviti svakodnevni život te se nadati najboljem ili (ii) ići metodom „bolje spriječiti nego liječiti“. Odlučivši se za drugu opciju, zastupajući tezu o *super-smrtonosnom* virusu, možemo reći da su političari iskoristili as iz rukava zvan „plemenita (polu)laž“ i pokušali nas zaštititi, pripremajući nas na najgore, iako ni sami nisu bili sigurni u to. Je li to bio mudar potez i kakve je to posljedice ostavilo na ekonomiju i mentalno zdravlje ljudi tema je za neki drugi istraživački rad.

Možda još očitiji primjer recentne „plemenite laži“ bila je mjera o nošenju maski kako bi se spriječilo širenje koronavirusa. Poznato je da je hrvatski Nacionalni stožer u ožujku u nekoliko navrata tvrdio da nošenje maski nema smisla.²³ Nekoliko mjeseci nakon toga, točnije 16. srpnja 2020. izdana je mjera obveznoga nošenja maski u zatvorenom prostoru.²⁴ Najvjerojatniji razlog kontradiktornim istupima Stožera jest činjenica da u ožujku nije bilo dovoljno maski te je primarno bilo omogućiti zdravstvenim djelatnicima da budu opskrbljeni istima. Premda Stožer nikada nije eksplicitno naveo razlog promjene svojega stava, nagli skok cijena maski u ožujku i travnju, prema ekonomskom zakonu ponude i potražnje, govori da je Hrvatska uistinu bila u očekivanom deficitu s maskama. Cijene su početkom ljeta ponovno počele padati što jasno daje do znanja da te robe ne manjka. No koja je bila cijena te plemenite

---

²² Vidi više na: *How do SARS and MERS compare with COVID 19?*

<https://www.medicalnewstoday.com/articles/how-do-sars-and-mers-compare-with-covid-19#SARS> (pristupljeno 14.8.2020.)

²³ Član Stožera dr. Capak 24.3.2020. izjavio je „Ako ste zdravi i idete u trgovinu, nošenje maski nema smisla.“ Poslovni.hr: *Krunoslav Capak objasnio tko treba nositi kirurške maske i kada to nema nikakvog smisla* <https://www.poslovni.hr/hrvatska/krunoslav-capak-objasnio-tko-treba-nositi-kirurske-maske-i-kada-to-nema-nikakvog-smisla-4221370> pristupljeno 15.8.2020.

Načelnica kriznog stožera Ministarstva zdravstva za RTL danas: koronavirus ne možete zaustaviti maskom, one vas neće zaštititi. Rtl.hr; *Načelnica kriznog stožera Ministarstva zdravstva za RTL danas: koronavirus ne možete zaustaviti maskom, one vas neće zaštititi* <https://www.rtl.hr/vijesti-hr/video/vijesti/367843/koronavirus-ne-mozete-zaustaviti-maskom-one-vas-neece-zastititi-zato-ih-ne-kupujte/> pristupljeno 15.8.2020.

²⁴ Vidi koronavirus.hr *Odluka o nužnoj mjeri obaveznog nošenja maski za lice* (<https://www.koronavirus.hr/odluka-o-nuznoj-mjeri-obaveznog-koristenja-maski-za-lice/734>) pristupljeno 15. 8. 2020.

laži? Nastupila je ponovna zbunjenost građana koja međutim nije rezultirala građanskim neposluhom osim u nekoliko izoliranih slučajeva kada su pojedinci odbijali nositi masku. No ako zagrebemo ispod površine, pitanje je koliko građani maske nose „radi reda“, pritom koristeći istu masku po nekoliko dana. Do datuma pisanja ovog rada ne mogu se pronaći nikakve informacije kako je opetovano nošenje iste jednokratne maske utjecalo na zdravlje građana.

3 Imidž

Zbunjenosti građana i nepovjerenje u medicinsku struku pridonijela su i razna mišljenja medijski eksponiranih pojedinaca, autoriteta iz same struke koji su u medijima često prezentirali svoja nagađanja o konačnom broju oboljelih, predviđenom vremenu pronalaska cjepiva ili mehanizmu djelovanja virusa te su često mijenjali svoje iskaze i predviđanja što je rezultiralo sve manjim povjerenjem kako u te pojedince same, tako i u stručnjake općenito. Tu možemo vidjeti još jednu blagodat, ali i nedostatak demokracije – svatko ima pravo na mišljenje i svatko ga može iznijeti u javnom prostoru. Naravno, za odabrane, taj javni prostor bit će nešto veći poput radijskoga ili televizijskoga priloga, dok će za druge to biti samo odjeljak za komentare na nekoj od društvenih mreža.

Netko bi se mogao pitati zašto se pojedinci konstantno javljaju u medijskom prostoru s oprečnim informacijama i stavovima te odakle potreba za time. Odgovor je jednostavan: zato što se današnji svijet prebacio na društvene mreže te je važnije kako ljudima nešto izgleda da

jest nego što zapravo jest. *Totus mundus agit histrionem*,²⁵ rekao je Shakespeare, a ta metafora nikada u povijesti nije bila relevantnija nego li danas. Hannah Arendt, njemačko-američka filozofkinja 20. stoljeća primijetila je fenomen stvaranja imidža koji spominje u svom eseju „Laž u politici“. Opisujući političko djelovanje Sjedinjenih Američkih Država prema Vijetnamu na temelju Pentagonских dokumenata, primijetila je sljedeće:

„Osnovni cilj [SAD-a] nije bio ni moć, ni profit. Nije to bio čak ni utjecaj u svijetu koji je služio određenim opipljivim interesima, radi kojih je bio potreban u svrhovito upotrijebljen utjecaj i imidž 'najveće svjetske sile'. Cilj je sada bio sam imidž.. (...) Pravljenje imidža kao svjetska politika, ne osvajanje svijeta, već pobjeda u bici 'za osvajanje mišljenja ljudi'- zaista je nešto novo u golemom arsenalu ljudskih gluposti zabilježenih u povijesti.“²⁶

Hannah Arendt već je 1972., kada nastaje taj tekst, bila svjesna da odnosi s javnošću i oblikovanje javnoga mnijenja uz pomoć medija postaju glavno oružje u borbi za postizanje političkih ciljeva, a politički cilj više nije realna nego prividna moć. Možda najbolji povijesni događaj, koji oslikava davanje prednosti imidžu na štetu vlastitih građana, ali i ljudskoga roda općenito, jest černobilska katastrofa, kada su sovjetske vlasti tri dana prešućivale nuklearnu nesreću. Pravo je pitanje kada bi rekli istinu da švedski meteorolozi nisu primijetili porast radioaktivnih čestica u atmosferi nad Švedskom! Nedovoljna ulaganja u sigurnost elektrane, zataškavanje istine i politički podobni, nestručni pojedinci na ključnim pozicijama rezultirali su užasom koji je direktno u smrt odveo 30-ak vatrogasaca, prouzročio oboljenja i smrti okolnoga stanovništva, čitavo područje učinio nesigurnim za stanovanje te neposredno ugrozio stanovništvo cijele Europe. Sve to poradi imidža *najmoćnije političke sile na svijetu*. U političkom smislu, takvo ponašanje vlasti rezultiralo je pobunama i gubitkom povjerenja u vladajuće. Da je cilj Sovjetskoga Saveza uistinu bio postati najmoćnija svjetska sila, prioritet

---

²⁵ Čitav svijet je pozornica – vjeruje se da je to bio glavni moto Shakspearovog *Globe Theatre* i glumačke družine

²⁶ Arendt H., *Laž u politici*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., 133-134.

bi bilo ulaganje u kvalitetu koja ne bi bila nestabilna kao kula od karata. A imidž je upravo to – nestabilna, lako lomljiva maska na licu glumca – političara na svjetskoj pozornici. Imajući ovaj primjer na umu, možemo se složiti s Arendt i razumjeti zašto smatra da je stvaranje imidža zaista nova ljudska glupost. Osim što na krhkim krilima imidža propadaju čitavi politički sustavi, stvaranje imidža pogađa i pojedinca. Koliko ga god imidž može dovesti do političkog cilja i slave, toliko ga može i uništiti. Ako sustavu pojedinac postane višak, „tko je još jučer važio kao „velik“ danas može, a ako pokret treba ostati u zamahu, i mora biti isporučen zaboravu.“²⁷

3.1 Imidž kao dehumanizacija

No radi li se samo o, parafrazirajući Arendt, *novoj ljudskoj gluposti*, ili pak o opasnom pokušaju dehumanizacije čovjeka? „U *Pentagonskim dokumentima* suočavamo se s ljudima koji su učinili sve što je moguće da osvoje mišljenja ljudi, to jest da njima manipuliraju“²⁸ - primjećuje Arendt dok govori o ljudima koji teže imidžem osvojiti razmišljanja ljudi. U politici želja za manipulacijom naroda nije ništa novo. No zanimljivo je koliko duboko ide sam problem manipulacije. Manipulirati čovjekom znači težiti oduzimanju njegove sposobnosti razmišljanja, a razmišljanje je ono što čovjeka čini *animal rationale*, odnosno ona *differentia specifica* koja ga čini čovjekom. Na kraju krajeva, prema Arendt, mišljenje, kao politički najrelevantnije oruđe, čovjeka čini i Aristotelovim *zoon politikon*.²⁹ S jedne strane, cilj je manipuliranja oduzeti ljudima kartezijsko načelo *cogito, ergo sum* i stvoriti im privid da misle dok zapravo njihovim mislima upravlja netko drugi. S druge strane, lažući i manipulirajući druge, lažljivac se stavlja

---

²⁷ Arendt, H. *Smisao politike* u *Politička misao* 49, br. 4, 2012., str. 165.

²⁸ Arendt H., *Laž u politici*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., 145.

²⁹ Arendt, H. *Smisao politike* u *Politička misao* 49, br. 4, 2012., str. 163.

u veliku opasnost da sam sebe dehumanizira, odnosno da oduzme sam sebi sposobnost razmišljanja: „Što je lažov uspješniji, što je više ljudi uvjerio, vjerojatnije je da će završiti tako što će povjerovati u vlastite laži.“³⁰ Kant najoštrije osuđuje laganje i tvrdi da se čovjek koji laže „odriče svoje osobnosti i nije sam čovjek, nego tek njegova varljiva pojava.“³¹ Laganje samome sebi za njega je „najozbiljniji prijekor; jer pošto je vrhovno načelo istinitosti jednom povrijeđeno, zlo neistinitosti širi se s takvog trulog mjesta (...) i na odnos prema drugim ljudima.“³² Arendt smatra da samoobmanjivanje nije produkt kontinuiranoga obmanjivanja drugih već obmanjivanje drugih počinje samoobmanom:

„Prevaranti su započeli samoobmanjivanje, vjerojatno zbog svojeg visokog statusa i zapanjujućeg samopouzdanja. Oni su bili toliko uvjereni u nadmoćan uspjeh, ne na bojnopolju, već u areni javnih odnosa, i tako sigurni u ispravnost svojih psihologijskih pretpostavki o neograničenim mogućnostima manipulacije ljudima, da su previdjeli opće uvjerenje u pobjedu u bici za mišljenja ljudi.“³³

Kada čovjek upadne u samoobmanu, nema potrebu propitivati svoje stavove jer je u njih maksimalno uvjeren. Tada se nad njegovom mogućnošću razmišljanja nadvije taman oblak koji ga zasljepljuje. U trenutku kada takav pojedinac nailazi na jedinku koja promišlja drugačije od njegovih fiksiranih ideja, on odbija (ili ne može) razumom secirati drugačije stavove te pribjegava drugačijoj metodi postizanja svojega konačnog cilja - nametanja svojega mišljenja kao jedinoga ispravnoga.

---

³⁰ Arendt H., *Laž u politici*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., str. 145.

³¹ Kant, I., *Metafizika čudoređa*, Matica hrvatska, Zagreb 1999. str. 213.

³² Ibid.

³³ Arendt H., *Laž u politici*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., str. 145 – 146.

3.2 Metode obmanjivanja

U svojoj *Erističkoj dijalektici* Arthur Schopenhauer govori o takvim pojedincima, koji „govore prije no što su razmislili pa iako poslije primjećuju da je njihova tvrdnja netočna i da griješe ipak žele da se čini kao da je obrnuto.“³⁴ Koriste različite metode; on u stanju bez valjanih argumenata pribjegava proglašavati ekstremnim svaki stav koji mu se ne dopada ili ga defaktualizirati. O tome govori i Arendt navodeći najzlobniju metodu koju koriste:

„Ekstremni ogranak imao je nezgodnu sklonost da 'fašističkim' ili 'nacističkim' proglasi bilo što što im se, često s pravom, nije dopadalo, i da svaki masakr nazivaju genocidom, a da to očito nije bio...“³⁵

To su zapravo *newspeak* (novozbor) taktike koje je Orwell opisao u svojoj poznatoj knjizi pod naslovom *1984*. „Svrha novozbora nije bila samo osigurati podesno sredstvo izražavanja za svjetonazor i misaone procese (...) nego i onemogućiti sve druge načine mišljenja.“³⁶ Kontrolira se jezik da bi se kontrolirao diskurs i razmišljanje. To se može dokazati i etimologijom takvih riječi jer ih je većina napravljena ciljanim lingvističkim inženjeringom u 20. stoljeću. *Moda* izjednačavanja stajališta (koji to zapravo nisu) s totalitarnim režimima, a sve u svrhu ostvarivanja lažnoga osjećaja nadmoći u argumentiranju, ne samo što je opasna, jer na vrlo ozbiljan način može iskriviti i ofucati vrlo važnu povijesnu činjenicu koja je ujedno lekcija za budućnost, nego se i temelji na utjerivanju straha. Taj isti strah da će biti nazvani „fašistima“ odvraća pojedince od iznošenja vlastitih mišljenja u javni diskurs, što zakida čitavu civilizaciju za nova mišljenja te na taj način izravno šteti demokraciji i približava ju totalitarizmu više nego

---

³⁴ Schopenhauer A., *Eristička dijalektika*, biblioteka INCUS, 2019., str. 8.

³⁵ Arendt H., *Laž u politici*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., str. 149.

³⁶ Orwell, G., *1984.*, Alfa, Zagreb, 2008. str. 309. Za više vidjeti Orwell, G., *1984.*, Alfa, Zagreb, 2008. str. 7 i dodatak str. 309-324. Hrvatski sociolog Sunić takve riječi naziva *shutup-words*.

što ju od njega spašava. Ako dokidanje sposobnosti mišljenja shvatimo kao dehumanizaciju, onda je zaustavljanje mišljenja da prodru u javni diskurs putem straha dedemokratizacija i decivilizacija cijeloga društva. Situacija je još gora, uzimajući u obzir da ona mišljenja koja preostaju u javnom prostoru dobrim dijelom pripadaju pojedincima koji i sami znaju kako su njihova mišljenja pogrešna, a suprotstavljena su eliminirali metodama filtriranja.

3.3 Reprezentativnost političke misli

Iz eseja *Istina i politika* vrijedno je spomenuti i tvrdnju kako je “politička misao reprezentativna“. To za Arendt znači da je mišljenje uobličeno „oživljujući svome duhu stajališta onih koji su odsutni“. Filozofska su promišljanja dakle mišljenja, koja su nova i osvježena, ali stoje na čvrstim temeljima intelektualnih velikana ljudske civilizacije koji su iste teme promišljali prije nas. Njih se može kritizirati ili se s njima složiti, otvoren način razmišljanja mora biti prisutan i kritički se prema njima treba odnositi.

„Što je više ljudskih stavova prisutno u mojoj svijesti, dok promišljam danu stvar, i što bolje mogu zamisliti kako bih se osjećala i mislila da sam na njihovu mjestu, snažnija će biti moja sposobnost za reprezentativno razmišljanje i valjaniji moji konačni zaključci, moje mišljenje.“³⁷

Svako mišljenje leži na nekom drugom koje smo civilizacijski naslijedili, „nijedno mišljenje nije samouočljivo.“³⁸ Stoga je zaustavljanje strahom da drugačija mišljenja dođu u političku sferu i javno mnijenje još pogubnije jer zatire temelje misli nekoj novoj generaciji mislitelja koji bi se pozvali na današnja promišljanja. Na taj im način dokidamo sposobnost

---

³⁷ Arendt, H., *Istina i politika*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., str. 100.

³⁸ *Ibid.*, str. 101.

razvoja kvalitetne moći donošenja suda kod njih samih te usporavamo (ili potpuno zaustavljamo) civilizacijski razvoj političke misli.

4 Mišljenje nasuprot činjenicama

Hannah Arendt u eseju "Laž i politika" izdvaja nekoliko vrsta istine. U povijesnom kontekstu „sukob između istine i politike prvi put je otkriven s obzirom na racionalnu istinu“.³⁹ U znanstvenim disciplinama, suprotnost racionalnoj istini bila bi „pogreška ili neznanje“, a u filozofiji takvo što bilo bi „mišljenje“.⁴⁰ „Onaj pak koji misli, smatra da zna što ne zna“ kaže i sveti Augustin u svom djelu *O laži*.⁴¹ Nadalje, autorica pred čitatelja stavlja dva suprotna načina života: onaj filozofa i onaj građanina. Glavna bitka zapravo se vodi između nestalnoga „mišljenja građana o ljudskim stvarima koje su i same u stanju neprekidna toka“ i istine „o onim stvarima koje su u svojoj samoj prirodi bile konačne.“⁴² Stoga, suprotno od istine jest mišljenje čije je najvažnije svojstvo to da je nestalno. Mišljenje, budući da pripada građanima, ima golemu prednost pred istinom u politici jer „se ni najautokratskiji vladar ili tiranin ne bi mogao uzdići do vlasti, a kamo li je zadržati, bez potpore onih koji su sličnih nazora“.⁴³ Mišljenja među građanima mogu biti različita, no činjenica je da će uvijek zaživjeti ono koje ima najveći broj svojih sljedbenika, što se najbolje ogleda u samom demokratskom procesu biranja vlasti; političke opcije mogu biti mnoge, no pobjeđuje ona opcija koja ima najviše pristaša jednoga ili dovoljno sličnoga mišljenja svojih građana.

---

³⁹ Ibid., str. 92.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Aurelije, A., *O laži*, biblioteka Ambrozija, 2010., Zagreb, str. 25.

⁴² Arendt, H., *Istina i politika*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996. str. 93.

⁴³ Ibid.

Čitav niz filozofa koje Arendt navodi smatra da je javnost esencijalno bitna kako bi se političko mišljenje stvorilo. Politička smo bića i potrebna nam je zajednica; „mi mislimo, tako reći, u zajednici s drugima kojima svoje misli priopćavamo“.⁴⁴ Dakle, svoje misli formiramo u dijalogu s drugima. Politika ne može postojati u osami. Čak štoviše, „čovjek je a-političan. Politika nastaje između ljudi, dakle u svakom slučaju izvan čovjeka.“⁴⁵ Veliku ulogu u formiranju javnoga mnijenja imaju mediji i informacije dostupne u javnosti, ali i ne baš zanemariva ljudska težnja za sigurnošću koja se ogleda u osjećaju pripadnosti određenoj skupini.

„Promjena od racionalne istine do mišljenja podrazumijeva promjenu od čovjeka u jedini do ljudi u množini, a to znači promjenu područja gdje, kaže Madison, ništa nije važno osim 'temeljna rasuđivanja' jednog uma, u predio gdje je 'snaga mišljenja' određena povjerenjem pojedinca prema 'broju za koji se pretpostavlja da podržava ta ista mišljenja.“⁴⁶

Možemo raspravljati o ljudima koji su svoje mišljenje formirali te se ono poklapa sa stajalištima ostalih, ali ne valja zanemariti činjenicu da postoje i građani koji ne trate previše vremena na mišljenje. Nije nepoznato da dobar dio građana mijenja stavove ako su oni u njima usamljeni u usporedbi s nazorima svoje okoline. Imajući na umu da je dio javnoga mnijenja oblikovano na osjećaju pripadnosti, možemo se zapitati na kojim je informacijama formirano javno mnijenje onih koji se svojevolumeno odlučuju na zauzimanje određenoga stajališta, odnosno tko plasira informacije na temelju kojih nastaju mišljenja. Najvažniju ulogu u plasiranju informacija u današnjem svijetu, ali i u 20. stoljeću imaju mediji. No ono što razlikuje doba u kojem živimo od nekih prošlih vremena jest pluralnost izvora iz kojih informacije potiču. Danas se o gotovo svakoj temi može pronaći više različitih stajališta, mišljenja pa čak i istraživanja. Najmjerodavniji fenomen koji to pokazuje jest sve prisutnija teza o planetu Zemlji kao ravnoj

---

⁴⁴Kant, I., „Što znači orijentirati se prema mišljenju“ iz Arendt. H., *Istina i politika*, str. 94.

⁴⁵ Arendt, H. *Smisao politike*, u *Politička misao* 49, br. 4, 2012.: str. 163.

⁴⁶ Arendt, H. *Istina i politika*, u *Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996. str. 95.

ploči. Postoje čitava udruženja ljudi koji gorljivo smatraju da nas znanstvenici obmanjuju te nude čak i dokaze iz područja fizike i matematike kako bi potkrijepili svoje teze.

Jedno od pitanja koje se postavlja je: zašto bi prosječan građanin uopće tako gorljivo zastupao tezu o Zemlji kao ravnoj ploči? Što jednom prosječnom ocu dvoje djece informacija o izgledu Zemlje uopće predstavlja? Ako niste geograf, fizičar ili astronaut, oblik Zemlje i propitivanje znanstvenih činjenica vezana za tu temu ne bi trebao biti predmet svakodnevnih (fanatične) preokupacije. Bila Zemlja ravna ili okrugla, u obliku stošca ili valjka, od Pekinga do Melbournea leti se na isti način. Za ljudsku egzistenciju, tema je vrlo irelevantna. Radi li se samo o ljudskoj sklonosti da preferira uzbudljive i drugačije teme ili pak o dubljem društvenom problemu? Sam fenomen sve češćega pojavljivanja više oprečnih teorija o temama koje su do prije nekoga vremena bile naprosto prihvaćene kao takve govori nam mnogo o tome što javnost zapravo misli o znanosti, znanstvenicima i političkim autoritetima. Točnije, građani gube povjerenje u autoritete.

4.1 Fenomen *istine koja je između*

No to nije jedini fenomen. Fenomen „istine koja je između“ najnoviji je trend u donošenju zaključaka. Dobar dio građana smatra da je istina negdje između dvaju oprečnih strana. Prosječan pojedinac ideju o istini koja je „negdje između“ prvi put u svome životu može čuti već tijekom osnovnoškolskoga obrazovanja kada se nakon svađe učenike koji su sudjelovali pita tko je kriv za istu: Marko iznese svoju tezu da je Vito prvi započeo dok je Marko mirno sjedio, a Vito kaže da ga je Marko prvi provocirao. Na to odgajatelj zaključi da nijedan nije „u pravu“ te da je istina negdje između. No, zašto bi istina bila nekakva aritmetička sredina dviju krajnosti? Zašto se bojimo prihvatiti jednu krajnost kao istinu? Zašto Markova

verzija događaja ne bi bila jedina i prava istina (ili Vitina)? Ovdje ne govorimo o pozitivnoj pojavi pokušaja sagledavanja događaja iz više perspektiva nego o traženju srednjega mišljenja koje predstavlja istinu. Strah od ekstrema odnosno istine koja kompletno dolazi s jedne strane spektra možda se krije u čestom pribjegavanju lijepljenja etiketa ekstremnoga npr. desničara ili ljevičara (premda ovo drugo nešto rjeđe) u javnom diskursu kada sugovornika želimo obezvrijediti ili uzvisiti sažimljući njegovo partikularno stajalište na čitavu ideologiju. Hrvatska filozofkinja i političarka Marija Selak Raspudić jednom je, tijekom svojega gostovanja u emisiji *Nedjeljom u dva*, javno sažela ulogu krutoga dijeljenja ljudi na lijeve i desne u javnom prostoru. Na pitanje, je li desničarka, odgovorila je:

„Meni je potpuno svejedno, ja se nikad nisam javno legitimirala kao desničarka niti sam se, a možda je to veći problem, legitimirala kao ljevičarka jer mislim da bi mi to omogućilo poziciju nekakve moralne superiornosti, što je ono od čega bi svako misleće biće trebalo bježati. Drugi je problem to što kad vi kažete desničarka netko drugi najčešće misli dvije stvari - prva je psovka, a druga je pokušaj eliminacije mene iz javnog diskursa. Time se zapravo želi reći da sve što ja govorim ne vrijedi ništa.“⁴⁷

Selak Raspudić ovdje razotkriva namjere takve podjele i svojim ravnodušjem prema svrstavanju u ekstremne skupine zapravo spašava vlastito razmišljanje od trpanja u ijedan koš ideoloških polova. Ona bježi o zamke ukalupljivanja u imidž koji ograničava njena promišljana ili ih u najmanju ruku želi lažno obezvrijediti ili učiniti valjanima. A da ideologije ne tragaju za istinom smatra i Arendt „budući da ih njihovi sljedbenici otvoreno proglašavaju političkim oružjem i čitavo pitanje istine i istinitog drže nevažnim“.⁴⁸ A ako ne traga za istinom, ideologija onda nije filozofija, čija je to svrha.

---

⁴⁷ Vijesti.hrt.hr: *Selak u Nu2: Ne smatram se desničarkom* (<https://vijesti.hrt.hr/411443/selak-u-nu2-ne-smatram-se-desnicarkom>) pristupljeno: 18.8. 2020.

⁴⁸ Arendt, H. *Istina i politika u Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996. str. 95.

4.2 Filozofska i zbiljska istina nasuprot mišljenju

S druge strane cijele ove priče, nasuprot mnoštvu koje je neizostavno za stvaranje (nestalnog) mišljenja, u osami stoji filozof koji promišlja o konačnim ljudskim stvarima te spoznaje filozofsku istinu čije opstojanje ne ovisi o broju ljudi s kojima je podijeljena ili prihvaćena. Najčešće, donoseći istinu među mnoštvo biva neshvaćen. Zapisao je to još Platon u svojoj alegoriji o špilji

„u kojoj filozof, nakon povratka sa svoga samotničkoga putovanja u prostor beskonačnih ideja, pokušava priopćiti svoju istinu mnoštvu, uz rezultat da ona iščezava u raznovrsnosti pogleda koji su za njega opsjene i da je svedena do sumnjive razine mišljenja, tako da se sada, ponovno u spilji, istina pojavljuje u obliku 'meni to izgleda'.“⁴⁹

Platonova filozofska istina pronalazi svoj put među mnoštvo, „transcendira“ i najčešće nije shvaćena kao istina nego postaje samo jedno u nizu mišljenja. Kad filozofska istina „stupa na tržište, mijenja svoju prirodu i postaje mišljenje“.⁵⁰ Stoga je ona politički irelevantna ili jednako relevantna kao i druga mišljenja. Zbiljsku istinu s filozofskom veže ista sudbina „transformacije u mišljenja“. Tako Crkvena inkvizicija ili vojno-redarstvena operacija *Oluja* ne ostaju povijesne činjenice nego mišljenje na temelju kojega se raspravlja i dan danas. No ono što razlikuje zbiljsku istinu od filozofske jest to što je filozofska povjerena pojedincu u tišini, dok je zbiljska „upućena drugim ljudima“ i „nju utemeljuju svjedoci i ovisi o svjedočenju; ona postoji samo do onog stupnja do kojeg se o njoj govori“.⁵¹ Na temelju toga, Arendt postavlja pitanje međuovisnosti činjenice i mišljenja te zaključuje da „činjenice informiraju mišljenja, mišljenja se mogu razilaziti, ali su opet legitimna“⁵² dokle god odgovaraju zbiljskoj istini.

---

⁴⁹ Ibid., str. 97

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

Nisu samo činjenice i mišljenja u suodnosu. Aristotel je u svojim *Kategorijama* prvi zaključio da su činjenice „uzrok toga da je izričaj istinit. Jer zato što činjenica postoji ili ne postoji za izričaj se kaže kako je istinit ili neistinit.“⁵³

4.3 Despotski karakter istine

Istina za razliku od mišljenja nije promjenjiva. Istina „unutar sebe čuva element prisile“. Politički, ona ima „despotski karakter“ i ponaša se kao tiranin. Slagao se netko s istinom ili ne, on ju ne može promijeniti. Zbiljska istina „unaprijed isključuje raspravu“, dijalog.⁵⁴ Trokut ima tri kuta i nitko nikada neće moći dokazati drugačije ma koliko raspravljali. Istina je dakle, antidemokratska. Iako je mišljenje politički relevantnije, kako je ranije navedeno, u svojoj esenciji istina je na višem stupnju ontološke vrijednosti od mišljenja zbog svoje vječnosti. Upravo u tom antidemokratskom karakteru istine možda leži i odgovor na pitanje zašto car Marko Aurelije zastupa govorenje istine i niti ne promišlja o plemenitoj laži. Prije svega, on je filozof i kao takav, u osami, spoznaje filozofsku istinu. Budući da u osami i vlada, odnosno imajući na umu da je monarh (grč. *monos* što znači "jedan" i *archein* što znači „vladati“), njegova istina ne postaje samo još jedno od mišljenja, jer drugi nemaju pravo na mišljenje u smislu u kojemu imaju građani u demokraciji. Ako je i nemoguće da njegova istina ne preživi preobraženje u mišljenje stupajući iz osame u politiku (jer ljudi mogu privatno imati mišljenje), ono se ne gubi u mnoštvu mišljenja nego postaje i ostaje politički relevantno i dominantno.

Napomenuti treba da, premda Arendt tvrdi da Platonova istina, jednom iznesena, postaje mišljenje u političkom životu, to i dalje ne mijenja činjenicu da je ona istina upravo zbog svoje

---

⁵³ Aristotel, *Kategorije*, Hrvatska sveučilišna naklada, 1992., 14b14, str. 111.

⁵⁴ Arendt, H., *Istina i politika u Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., str. 99 – 100.

nepromjenjive, obvezujuće naravi. Ona je istina i mišljenje, a znamo da mišljenje može biti ispravno i pogrešno. Istina je u politici ispravno mišljenje koje ne ovisi o stupnju prihvaćenosti među građanima. „Zbiljska istina mora informirati mišljenje.“⁵⁵ Stoga je Aurelije, car-filozof, vladajući svoju filozofsku istinu u jednom trenutku povijesti ispunio Platonov ideal filozofa-vladara. Jer njegov je cilj, na tragu stoičke etike, vladavina istine, cilj do kojega dolazi u dijalogu sam sa sobom. Imidž postaje sekundaran kada čovjek stupi sam pred sebe.

5 Laž kao pokretačica društvenih promjena

Kao što je rat potreban da se spozna vrijednost mira, tako je i laž potrebna kako bi do izražaja došla važnost istine. Prije svega treba istaknuti jednu vrlo važnu odliku laži, a to je da ona spada u „nekoliko očiglednih dokazivih podataka koji potvrđuju ljudsku slobodu.“⁵⁶ Imamo slobodu ignorirati istinu. Slobodni smo uređivati svijet oko sebe po svom nahođenju. To se najbolje vidi u primjeru političara na poziciji moći koji može stvoriti društvenu klimu kakvu poželi različitim metodama, a najviše uz pomoć medija. Ponovno je izvrstan primjer trenutna pandemija COVID-19 kada su političari stvorili „novo normalno“ koje su bespogovorno prihvatili milijuni, pa čak i milijarde ljudi. K tome valja dodati primjer snažnog sredstva u formiranju prilagođene stvarnosti – primjer cenzure koja je prisutna u politici još od antike, a kojom se danas tvrtka Facebook javno hvali ističući svoje alate za provjeru točnosti informacija. A što je to nego oblikovanje stvarnosti koja, ako je oblikovana, nije istinita? Žele li brisanjem lažnih vijesti (popularnije eng. *fake news*) zaštititi čovječanstvo, učiniti zbilju barem malo

---

⁵⁵ Ibid., str. 101.

⁵⁶ Ibid., str. 109.

istinitijom ili ju u stvari ograničavaju i ističu samo ona mišljenja prema kojima imaju politički (ili neki drugi) interes?

Dolazimo da jednoga povijesnog fenomena: glavni arbitar koji procjenjuje što je laž, a što istina, nije država nego anonimni pojedinac ili u velikom broju slučajeva stroj koji po neznamo-čijem nahođenju odlučuje što se smije govoriti. Ne smije se zaboraviti ni to da osoba, čiji sadržaj biva uklonjen, nema pravo na iznošenje obrane. Veliki je problem taj nepoznati sudac i sud kojemu se odgovara kada se nešto navodno neistinito napiše na internetskoj platformi jer su upravo uloga pravoga suda i pravosuđa bastioni ljudske nade u vječnu pobjedu istine. Sudstvo je „izravna administracija pravde“⁵⁷ koja mora svoje temelje imati u nepristranosti i težnji k istini. U onome trenutku kada u državi sudovi padnu pod utjecaj laži i političkih interesa, kao što je to bio sud koji je sudio Sokratu pao, i glavni im fokus nije istina, pada i posljednja nada i razlog građana da se posvete istini.

No ono što fascinira kod laži jest činjenica da koliko god bila prisutna, jednom kada postane očita izaziva bunt građana koji, iskonski težeći za istinom, poduzimaju akcije da se osvete laži da ona ponovno ne zavlada. „Uvijek dolazi stupanj iznad kojeg laž postaje kontraproduktivna“ kaže Arendt.⁵⁸ Samo je razlika hoće li taj bunt biti glasniji i tiši, no on svakako slijedi. Brojni primjeri tomu idu u korist. Odgovor na laž najčešće se vidi u obliku prosvjeda ili izbornog procesa. Kao odgovor na oprečne i ponekad nelogične izjave stožera koji se u svakoj zemlji bore protiv pandemije COVID-19 javili su se prosvjedi koji su ranije u tekstu spomenuti. Sjedinjene Američke Države na izborima 2015. izabrali su onoga predsjednika za kojeg su gotovo svi mediji govorili da prema anketama nema nikakve šanse. Američki birači kaznili su 1992. i Georgea Herberta Walkera Busha koji je 1988. u svome predizbornom govoru obećao

---

⁵⁷ Ibid., 118.

⁵⁸ Arendt, H. *Laž u politici u Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., str. 126.

da neće podizati poreze slavnom rečenicom: „Read my lips, no new taxes!“⁵⁹ Ta se rečenica toliko urezala u pamćenje naroda, da mu nije oprostila tu laž unatoč snažnom imidžu koji je stvoren. Bush je izgubio sljedeće izbore ponajviše jer je u svom mandatu podigao poreze.

„Istinitost nikada nije bila ubrajana u političke vrline, jer ona, zaista, ima malo toga da pridonese izmjeni svijeta i okolnosti, koja je među najlegitimnijim političkim okolnostima. Jedino je tamo gdje se društvo upustilo u organizirano laganje, iz principa, a ne samo uz poštovanje osobitosti, može istinitost kao takva, nepodržana od izopačenih snaga moći i interesa, postati politički čimbenik prvoga reda. Tamo gdje svatko laže o svemu važnome, istinozborac, znao on to ili ne, počinje djelovati.“⁶⁰

Laž je ono na čemu se grade interesi i moć, ali je i okidač koji tjera na promjenu i budi iskonsku težnju prema istini. U trenutku kada se laž prozre nastupa istinozborac koji predvodi narod u promjene. On postaje utjelovljenje istine u očima promatrača i onaj element sumnjičavosti, kakvog prema istinozborcu uvijek imaju, nestaje. Sumnje prema istinozborcu nema sve dok se ne postigne cilj, a nakon toga, na njegovu prelasku iz aktivnog u pasivno stanje, ponovno se javlja sumnjičavost prema njemu. Ljudi imaju potrebu utjeloviti istinu u nekoj osobi, bio to Martin Luther King, Isus Krist ili Sokrat. U jednom trenutku osobe su izdignute na najvišu moguću razinu obožavanja, no najčešće završe tragično kao navedeni primjeri jer oni ostaju dosljedni istini koja se ne prilagođava zamislama svakog pojedinca. Kada građani shvate da njihovi zamišljeni ideali ne će biti ispunjeni, rađa se srdžba prema utjelovitelju istine. No to je samo ljutnja prema despotskom karakteru istine. Ljudi teže k istini, ali ju ne mogu dugo podnositi. Laž, stoga, može pokrenuti društvene promjene. Ali je problem u tomu što su one odviše rijetke tako da je to u većini slučajeva iznimka, više nego pravilo.

---

⁵⁹ Youtube.com *George Bush senior giving his famous, read my lips, no new taxes, speech* (<https://www.youtube.com/watch?v=0MW44jsYi0g>) pristupljeno 25.8.2020.

⁶⁰ Arendt, H. *Istina i politika, u Eseji o politici*, biblioteka Antibarbarus, Zagreb, 1996., str. 109.

6. Zaključak

Cilj je ovoga rada razvidjeti na koji su način laž i istina danas prisutni u političkom životu te kakav utjecaj imaju na čovjeka kao političko biće. Političkim igrama premoreno dvadeseto stoljeće, u kojemu su začete mnoge metode manipulacije i razvoj medija, dali su plodnu podlogu za sublimiranije metode sijanja laži i manipulacije ljudima.

Najprije smo krenuli s pojmom laži koji smo definirali i vidjeli što su o njemu govorili filozofi poput svetog Augustina i Kanta, koji ni u kojem slučaju ne odobravaju laganje, nasuprot Platonu i Aristotelu, a kojima je laž dopuštena u iznimnim slučajevima. Problematiziran je odnos konteksta i laži, a isti je samo jedan u nizu primjera metoda manipulacije. Mogli smo primijetiti da je problem *izabrani* kontekst u kojem će određeni problem biti prikazan u javnosti. Neki bi mogli reći kako nije moguće prikazati sve kontekste. No istine radi, pojedinac se mora truditi prikazati što više raznovrsnih konteksta jer prešućivanje istine nije ništa drugačije od laganja. Vezano na to, pojedinac poseže za pozivanjem na pravo na slobodu mišljenja, makar njegovo mišljenje nije utemeljeno na činjenicama, zbog čega dolazi do zamjene zbiljske istine mišljenjem. To je također jedna od metoda implementacije laži i utjecaja na mišljenje građana.

Međutim, nisu one jedine; uočili smo i problem stvaranja imidža (engl. image – slika) koji je upravo to, slika ili sjenka političara na zidovima Platonove špilje koji za cilj ima manipulirati čovjekom i ponuditi mu površan uvid u stvari. To znači težiti oduzimanju njegove sposobnosti razmišljanja, dehumanizirati ga, jer čovjek koji ne misli zapravo nije čovjek. Čitava priča još je žalosnija kada pojedinac zapadne u samoobmanu i sam sebe na taj način dehumanizira. No uvidjeli smo i da dehumanizacija može postati de-demokracija i de-civilizacija putem zaustavljanja prodiranja nepodobnih mišljenja u javni diskurs metodom straha, ostavljajući čitav politički prostor zakinut za mišljenja.

Odgovor na to, zašto je osvojiti mišljenja ljudi tako važno, krije se u primjedbi Hannah Arendt kako u političkom prostoru ne postoji istina već i ona jednom iznesena postaje još jedno u nizu mišljenja građanina. Nasuprot građaninu, stoji ideal filozofa koji u osami spoznaje istinu i često biva odbačen od drugih. Filozof kao istinozborac biva pasivan član društva jer je svjestan da ljudi ne podnose istinu. Nasuprot njemu stoji lažljivac koji je aktivan i sveprisutan. U trenutku kada lažljivac biva razotkriven, nastupa istinozborac koji ulazi u svoje aktivno stanje, vodi građane do društvene promjene i nakon toga ponovno zapada u pasivnost. Razlog tomu leži u despotskoj naravi istine koju istinozborac nosi, a ljudi su razočarani kada se stvarna istina ne poklapa s njihovom vizijom istine.

Na kraju se možemo zapitati, je li laž u politici zapravo poželjna jer donosi društvenu promjenu? Smatram da su društvene promjene koje laž pokreće vrlo slabog intenziteta, a čak i da su većih razmjera i dalje je mnogo razornija za čovjeka jer ga dehumanizira sprječavajući ga da misli. Ne samo što uništava čovjeka kao jedinku nego razara kompletnu misao budućih generacija koja ostaje osiromašena za misli svojih predaka. Na taj način sprječava evoluciju civilizacije i politike. Nikakva laž ne bi smjela biti prihvatljiva, čak ni *plemenita* laž. Stoga, slažem se s Kantom i smatram da se čovjek koji laže „odriče svoje osobnosti i nije sam čovjek, nego tek njegova varljiva pojava.“⁶¹ Na nama je da neprestano tragamo za istinom iz ljubavi prema istini kao takvoj, svom mislećem biću i ljudskom rodu.

---

⁶¹ Kant. I., *Metafizika čudoređa*, Matica hrvatska, 1999., str. 213.

7. Zahvale

Od srca zahvaljujem svome mentoru prof. dr. sc. Pavi Barišiću koji mi je probudio ljubav prema filozofiji politike. Hvala mu što me svaki put iznova potiče na intelektualni rad i osobno usavršavanje svojim savjetom i znanjem. Hvala i profesorima Odsjeka za filozofiju i kulturologiju Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu koji su u meni produbili ljubav prema mudrosti. Zahvaljujem Fakultetu hrvatskih studija koji me formirao kao osobu i dao mi čvrste temelje, životne i intelektualne, na kojima ću graditi svoje profesionalno, privatno i društveno djelovanje.

Hvala mojoj obitelji bez čije bezuvjetne ljubavi, potpore i vjere u mene ništa ne bih uspjela.

Nanos gigantum humeris insidentes.

8. Literatura

Knjige:

1. Arendt, Hannah, (1996.) *Istina i politika u Eseji o politici*, Zagreb: biblioteka Antibarbarus.
2. Arendt, Hannah, (1996.) *Laž u politici u Eseji o politici*, Zagreb: Izdanja Antibarbarus
3. Aristotel, (1992.) *Kategorije*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
4. Aristotel, (1992.) *Nikomahova etika*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
5. Augustinus, Aurelius, (2010.) *O laži*, Zagreb: V.B.Z.
6. Aurelije, Marko, (2017.) *Meditacije*, Zagreb: biblioteka Quantum.
7. Filipović, Vladimir, (1989.) *Filozofijski rječnik*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
8. Kant, Immanuel, (1999.) *Metafizika čudoređa*, Zagreb: Matica hrvatska.
9. Labaš, Danijel, (2010.) *Mediji i društvena odgovornost*, Zagreb, biblioteka Komunikologija.
10. Orwell, George, (2008.) *1984*. Zagreb: Alfa.
11. Platon, *Država*, (1997.), preveo Martin Kuzmić, Zagreb: Naklada Jurčić.
12. Platon, *Teetet*, (1979.), preveo Milivoj Sironić, Zagreb: Naprijed.
13. Schopenhauer, Arthur, (2019). *Eristička dijalektika*, Zagreb: biblioteka INCUS.

U časopisima:

14. Arendt, H. (2012). „Smisao politike“, *Politička misao*, 49(4), str. 161-171. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/97876> (Datum pristupa: 26.08.2020.)
15. Barišić, P. (2018). 'Truth and Politics in the Age of Digital Media', *Synthesis philosophica*, 33(2), str. 489-501. <https://doi.org/10.21464/sp33211>
16. Ottmann, H. (2003). "Plemenita laž" i njezina uloga u politici', *Politička misao*, 40(3), str. 95-102. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/23078> (Datum pristupa: 26.08.2020.)

Mrežni izvori:

17. Icj-cij.org: *Application of the convention on the prevention and punishment of the crime of genocide*. (2015.), <https://www.icj-cij.org/files/case-related/118/118-20150203-JUD-01-00-EN.pdf>, pristup ostvaren 23.8.2020.
18. Medicalnewstoday.com: *How do SARS and MERS compare with COVID-19?* (2020.), <https://www.medicalnewstoday.com/articles/how-do-sars-and-mers-compare-with-covid-19>, pristup ostvaren 14.8.2020.
19. Worldmeters.info: *Coronavirus update* <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/croatia/> (pristupljeno 14.8.2020.)
20. Poslovni.hr: *Krunoslav Capak objasnio tko treba nositi kirurške maske i kada to nema nikakvog smisla* (2020), <https://www.poslovni.hr/hrvatska/krunoslav-capak-objasnio-tko-treba-nositi-kirurske-maske-i-kada-to-nema-nikakvog-smisla-4221370>, pristup ostvaren 15.8.2020.
21. Jutarnji.hr: *Masovni prosvjed protiv korona-mjera u Berlinu, političari bijesni: 'Eto tisuća Covid-idiota!'* (2020.), <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/masovni-prosvjed->

[protiv-korona-mjera-u-berlinu-politicari-bijesni-eto-tisuca-covid-idiota-15011466](#),

pristup ostvaren 14.8.2020.

22. Perseus.tufts.edu: *Marcus Aurelius, M. Antonius Imperator Ad Se Ipsum*

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0641%3Abook%3D2%3Achapter%3D16%3Asection%3D1> pristup ostvaren: 14.8.2020.

23. RTL.hr: *Načelnica kriznog stožera Ministarstva zdravstva za RTL danas: koronavirus*

ne možete zaustaviti maskom, one vas neće zaštititi (2020.), <https://www.rtl.hr/vijesti-hr/video/vijesti/367843/koronavirus-ne-mozete-zaustaviti-maskom-one-vas-nece-zastititi-zato-ih-ne-kupujte/> pristup ostvaren 15.8.2020.

24. Tportal.hr: *Naoružani Amerikanci zakrčili ulice zbog zabra ne kretanja: Ovo je*

tiranija (2020.), <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/naoruzani-amerikanci-zakrcili-ulice-zbog-zabrane-kretanja-ovo-je-tiranija-foto-20200417>, pristup ostvaren 14.8.2020.

25. Koronavirus.hr: *Odluka o nužnoj mjeri obaveznog nošenja maski za lice* (2020.),

<https://www.koronavirus.hr/odluka-o-nuznoj-mjeri-obaveznog-koristenja-maski-za-lice/734> pristup ostvaren: 15. 8. 2020.

26. Vijesti.hrt.hr: *Selak u Nu2: Ne smatram se desničarkom* (2020.),

<https://vijesti.hrt.hr/411443/selak-u-nu2-ne-smatram-se-desnicarkom> pristup ostvaren: 18.8. 2020.

27. Dnevnik.hr: *Vučić komentirao proslavu Oluje pa napao hrvatske medije: "Dajte, molim vas, predugo sam u politici. Naši ljudi rade analizu"* (2020.),

<https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/aleksandar-vucic-na-predstavljanju-planova-zemlji-odgovarao-na-pitanja-o-oluji---615880.html>, pristup ostvaren 23.8.2020.

28. Youtube.com: *George Bush senior giving his famous, read my lips, no new taxes, speech* (1988.), <https://www.youtube.com/watch?v=0MW44jsYi0g> pristup ostvaren 25.8.2020.

9. Sažetak

Autor: Marija Barić Đurđević

Naslov rada: O istini i laži u politici pod okriljem suvremenih medija

Rad se bavi istraživanjem pitanja istine i laži u politici u suvremenom svijetu. O tom problemu raspravljali su mnogi filozofi poput Platona i Aristotela koji su laž tolerirali u iznimnim slučajevima sve to dijametralno suprotnih stavova Augustina i Kanta koji za laganje ne mogu pronaći opravdanje. Da bi ta filozofska pitanja sagledali, neizostavno ih je proučavati kroz prizmu medija masovne komunikacije preko kojih se danas odvija većina političkog djelovanja. Radi se dakle o prostoru u koji se prebacilo javno mnijenje. S obzirom da se informacije, pa tako i laži društvenim medijima šire brže i lakše nego ikada prije, postavlja se pitanje kakvu ulogu laž ima u društvu te koje su to metode kojima se ona implementira. Što to znači za čovjeka kao političko i umno biće te koje opasnosti prijete čovječanstvu bit će glavne okosnice rada. Popraćeni primjerima iz suvremenog i antičkog političkog svijeta obrađuje se i Platonov pojam *plemenite laži* kao i pojam stvaranja imidža kao nove metode postizanja političkih ciljeva iz kojih slijedi dehumanizacija i *dedemokratizacija* društva. Kamen temeljac na kojem se grade promišljanja predstavljaju politički eseji Hannah Arendt koja je jedno od najvećih imena političke filozofije dvadesetoga stoljeća.

Ključne riječi: laž, istina, politika, imidž, mišljenje

10. Summary

Author: Marija Barić Đurđević

Title: On the truth and lie in politics under the auspices of contemporary media

This paper concerns the research of truths and lie in the politics of the modern world. This problem has been discussed by a great number of philosophers, such as Plato and Aristotle, who tolerated lies in exceptional cases, unlike the diametrically opposed viwes of saint Augustine and Kant, who could find no justification for lies. In order to examine these philosophical issues, they can not but be looked at through the prism of mass media, it being the main vessel of today's political happenings. Therefore, this is about the space into which the public opinion has shifted. Seeing how pieces of information, including falsehoods, are spread through social media more swiftly and far more easily than ever before, a question poses itself: what is the role of falsehoods in society, and what are the methods of its implementation? The meaning of namely this for man, as a political and cognitive being, and the dangers looming over humanity, will constitute the framework of this writing. Supported by various examples from both the modern world and the world of antiquity, we shall also work on Plato's idea of the "noble lie", as well as the creation of an image as a new method of achieving political goals, which in turn leads to the dehumanization and de-democratization of society. The foundation upon which these musings are built are the political essays of Hannah Arendt, being one of the names of utmost importance in the political philosophy of the twentieth century.

Keywords: lie, truth, politics, image, opinion

11. Životopis

Marija Barić Đurđević, univ. bacc. philol. lat. et phil. (1997.) rođena je u Splitu gdje je pohađala Nadbiskupijsku klasičnu gimnaziju „Don Frane Bulić“ s pravom javnosti Split od rujna 2012. do lipnja 2016. Iste godine upisuje sveučilišni preddiplomski studij latinskoga jezika i filozofije. Preddiplomsku razinu završava 2019. obranom završnog rada iz područja filozofije, grane bioetike pod nazivom „*Etički aspekti unapređenja čovjeka*“. Trenutno je upisana u 1. godinu diplomskoga studija Hrvatskoga latinisteta i filozofije. Sudjelovala je na *Lošinjskim danima bioetike*, *Ljetnoj školi bioetike u Šibeniku* kao i na brojim studentskim skupovima. Članica je organizacijskog odbora znanstvenog skupa *XVII. Dies historiae: Školstvo i društvene prilike kroz povijest*. Dobitnica je dva pročelnikova priznanja 2018. i 2019. Tijekom svog dosadašnjeg studija obnašala je funkciju studenta demonstratora na 5 kolegija. Poseban interes ima za bioetiku, filozofiju politike, filozofiju medija i etiku medija te je i sama volontirala kao novinarka na portalima *studentski.hr* i *usred.hr* kako bi kroz praksu upoznala svijet i funkcioniranje medija.